

Psychologický román ve středoškolské výuce literatury z didaktického pohledu

Ivana Gejgušová, PdF OU v Ostravě

Ivana.gejgusova@osu.cz

PÁNKOVÁ, Vladimíra. *Český psychologický román v literární výchově na střední škole*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2023.

V prvním čísle tohoto ročníku Českého jazyka a literatury se v recenzi monografie V. Jindráčka *Jak se učí poezie. Výzkum literární výchovy v české škole* (2024) konstatuje, že by se tento titul – řečeno s nadsázkou – měl stát povinnou četbou všech češtinářů. S tímto názorem nelze než souhlasit, nicméně je třeba s potěšením doplnit, že obdobnou pozornost si zaslouží i další didakticky zaměřené publikace, které mají potenciál obohatit odborné didaktické poznání a pozitivně ovlivnit výuku literatury na základních i středních školách. Patří k nim např. *Biblioterapie v pedagogické a knihovnické praxi* Petry Bubeníčkové a *Český psychologický román v literární výchově na střední škole* Vladimíry Pánkové.

Monografie V. Pánkové přináší poznatky o výuce konkrétního žánru na středních školách, autorka v ní vychází z vlastní pedagogické praxe i realizovaných výzkumů. V úvodu konstatuje, že do monografie plně didaktického charakteru včlenila kapitolu *Psychologický román jako žánr* a přičítá jí spíše služebnou roli. V kontextu monografie je však tato kapitola jednoznačným potvrzením, že bez hlubokých znalostí oboru, pevné opory v literární historii a literární teorii není možno nalézt odpovědi na základní otázky didaktiky literární výchovy – zdůvodnit výběr konkrétní literárněvědné problematiky pro literární výchovu v jednotlivých etapách vzdělávání, realizovat proces transformace vědních poznatků v učivo a nalézat optimální metody a formy práce při realizaci výuky.

Vymezování specifik sledovaného žánru limitoval omezený počet odborných zdrojů, autorka musela vystačit s hesly ve slovnících literární teorie. Do jisté míry paradoxně sehrála pozitivní roli při zpracování uvedených pasáží publikace L. Ginzburgové *Psychologická próza*. Titul silně poplatný dobové ideologii umožnil autorce, aby oddělila trvale platné poznatky o znacích a vývoji žánru od neakceptovatelných stanovisek a aby se od nich pomyslně odrazila k formulování vlastních závěrů, které umožnily postupně odpovědět na tři, pro didaktiku zásadní otázky: Proč? Co? Jak?

Proč věnovat pozornost psychologickému románu je vyargumentováno na základě analýz závazných vzdělávacích dokumentů (RVP G), pojmenováním vazeb mezi vymezenými vzdělávacími cíli, očekávanými výstupy výuky a didaktickým potenciálem žánru. Autorka nepřehlíží překážky vznikající při realizaci výuky věnované psychologickému románu, obrací pozornost na limitované životní i čtenářské zkušenosti a kompetence žáků, na nutnost vést je pomocí vhodně zvolených postupů k pochopení, že i „*četba umělecky ambicióznějšího díla je může bavit, nadto osobnostně posunout a kulturně obohatit.*“ (112)

Pro nalezení odpovědi na otázku, co z nabídky sledovaného žánru učinit předmětem výuky, provedla autorka obsahovou analýzu středoškolských čítanek a učebnic různých nakladatelství. Analyzovala výkladové pasáže definující psychologický román jako žánr, zhodnotila výběr autorů a děl i možnosti utváření mezipředmětových vztahů. Hlavními kritérii pro hodnocení čítanek se stala kvalita výběru ukázek z konkrétních děl daná zvláště jejich výukovým, estetickým a didaktickým potenciálem a kvalita didaktického aparátu.

Při sledování toho, které metody a postupy je vhodné využívat při realizaci výuky o psychologickém románu, autorka zdůraznila, že specifická psychologická próza – zvláště zobrazení postav v mezních situacích a vzhled do jejich nitra – vyvolává při vhodném vedení výuky silné reakce žáků, a jsou-li vhodně využity, podněcují je k potřebné aktivitě. Konkrétní představu o možné podobě výuky zprostředkovávají do příloh vložené záznamy a reflexe výukových bloků věnovaných Olbrachtovu *Žaláři nejtemnějšímu* a Fuksovu *Spalovači mrtvol*. Autorka se hlásí ke konstruktivistickému modelu učení, vnímá jako optimální třífázový model výuky E – U – R a metody RWCT, např. brainstorming, předvídání, práci s titulem díla, narativní transformaci aj. Ze záznamů průběhu vyučovacích hodin je však patrné, že zásadní roli při práci s textem sehrává řízené čtení spolu s reflexivním rozhovorem a interpretačním dialogem.

Monografie V. Pánkové je věnována didaktickým otázkám spojeným s konkrétním literárním žánrem a s jeho včleněním do středoškolské (gymnaziální) výuky, přesto přináší řadu poznatků uplatnitelných ve výuce literatury napříč jednotlivými typy škol, napříč stupni vzdělávání a ročníky. Je příspěvkem do diskusí o potřebném posilování čtenářských kompetencí žáků a budování pozitivního vztahu k četbě jako volnočasové aktivitě.